

Рецензия

За дисертационния труд на тема „Ролята на Русия в международните организации в началото на XXI век (Г – 8 и БРИКС)”,

На д-р Татяна Василева Петкова, докторант в катедра „политология”, ЮЗУ „Неофит Рилски“, Благоевград,

За придобиване на научна и образователна степен „доктор” по политология, в научна област: социални, стопански и правни науки, по професионално направление: 3.3. политически науки,

От проф. д.ик.н. Владимир Стефанов Чуков, преподавател в Русенския университет „Ангел Кънчев”

Д-р Татяна Василева Петкова е родена на 15.01.1976 г. в град София. През 1999 г. става магистър по философия и теология в ЮЗУ „Неофит Рилски”, Благоевград. По-късно има няколко професионални и езикови специализации, в това число и в чужбина, Великобритания, Португалия и Гърция, които оформят нейния профил на сериозен преподавател и изследовател в областта на обществените науки, респективно философия, теология и политически науки. От 2003 г. тя започва своя трудов стаж като преподавател по философия в различни средни училища в София и Долна Баня. Паралелно с това е хоноруван асистент по философия и политология в ЮЗУ, Благоевград. През 2012 г. защитава първия си докторат по история на философията. Понастоящем води лекции по дисциплините „Теория на конфликтите”, „Конфликтология”, „Институции на ЕС” и други.

Прави впечатление участието на д-р Петкова в двацет и една научни конференции от 2008 г. насам, с доклади в сферата на философията, политологията и международните отношения. За същия период от време тя представя над трийсет научни публикации в различни български и чуждестранни академични издания, в това число има и една монография. Д-р Петкова е изключително активна в сферата на чуждоезиковото обучение като участва в множество тренинг семинари, свързани с нейното преподаване на английски език. Освен това участва и в девет научни проекти в различни научни направления. Д-р Петкова е невероятен организатор на научни дискусии, представяния на книги и различни научни форуми във факултета, катедрата

и Центъра за философски и политологични изследвания, на който тя е научен секретар. Аз съм участвал в две такива мероприятия.

Дисертационният труд се състои от увод, две глави, заключение, библиография и е с обем от 207 страници. В увода се аргументира актуалността на темата, обекта, предмета и задачите на изследването. Всяка глава е организирана с по няколко параграфа. В заключението са представени основните изводи. Библиографията включва 241 литературни източника. От цитираните произведения в хартиен книжен вариант са 60 заглавия, а 181 са електронни книги, с он лайн достъп до тях. На български и руски език са 70 източника, а 171 - на английски, испански, португалски език. Тези параметри покриват формалните изисквания за защита на дисертация за получаването на научната и образователна степен „доктор”.

Определено избраната тема отговаря и на изискването за дисертабилност. Докторантката е избрала твърде актуална тема, чието значение далеч нахвърля границите на Руската федерация, доколкото последната има стремежа да възстанови статута си на един от световните лидери. В тази светлина разглежданата тема има пряка връзка и към външната политика на нашата страна, намираща се заедно с Русия в региона на Черно море. Нещо повече, актуалността на разработката се подсилва и от факта, че епохата, в която живеем, спокойно може да се характеризира като „нова Студена война”, искри от която засипват целия свят. В нея активна, динамизираща и често противоречива страна е Русия, както се вижда от нейната военна интервенция в Сирия или поведението ѝ в Украйна, много скруполюзно разгледани от докторантката.

Първата глава „Русия след „Студената война” в опит за разбиването на биполярния свят” има интересна, оригинална логическа структура. Д-р Петкова прави изключително задълбочена ретроспекция на политическото развитие на РФ след падането на комунизма. С много изчерпателна емпирична информация, с умело подбрани аргументи тя ясно откроява две големи епохи в много динамичния исторически период на тази държава, разделени по лидерски белег. Първата фаза е тази, в която държавен глава е Борис Елцин. Д-р Петкова е усетила основния дух на тази епоха – колебливост, неопределеност и силни, остатъчни петна от лидерското поведение от времето на комунизма. Тогава Русия е бледо копие на великата сила СССР.

Епохата на Путин е фокусирана много по-релевантно в погледа на дисертантката. Може би, все пак трябваше да се направи разграничение с управлението на Дмитрий Медведев, който остави свой по-мекушав, „либерален” отпечатък в

управлението на Русия. Големият дебат все пак е дали путинова Русия получи статут на велика сила, към какъвто настоящият държавен глава се стреми или тя си остана военен гигант на глинени икономически крака. Всъщност „Студената война”, в която Русия, под ръководството на настоящия президент, активно участва много релевантно начерта своята собствена „червена линия”. Западът категорично отказва да признае последната, поради което едва ли има шанс скоро санкциите срещу Москва да бъдат вдигнати. Може би новата американска администрация под ръководството на новоизбрания президент Доналд Тръмп ще ме опровергае.

Високо оценявам пети параграф на първа глава, а именно „Русия, припознала себе си като Запад”. В него д-р Петкова анализира идеите и вижданията на трима видни руски интелектуалци, свързани пряко или периферно с процеса на взимането на руското външнополитическо решение. Става въпрос за силно тиражирания Александър Дугин, директора на московския Карнеги Дмитрий Тренин и бившия премиер, академик и добре познат в България Евгений Примаков. Всеки един от тях вижда силата и потенциала на своята страна по различен начин, поставяйки диференциран акцент върху съдбовната на Русия управленческа и геополитическа дихотомия Изток – Запад. Всички те обаче са на мнение, че Русия продължава да търси своята идентичност, която ще се избистри под формата на осъзната отговорност, позволяваща на народа да продължи своето развитие по възходяща линия. Очевидно тримата интелектуалци имат различни „орнаменти”, но заедно с това и единен фундамент на това, което се нарича руски национален идеал.

Дисертантката се опитва много балансирано да изведе своите изводи като основно достойнство на анализа е липсата на каквато и пристрастност. По този начин тя спазва едно от задължителните условия за всяка научна работа – обективност и рационалност на предложения текст.

Логично основната тежест на разработката и респективно изведените научни приноси са във втората глава „Русия като член на международната общност – ролята на Русия в международните организации в началото на XXI век (Г – 8 и БРИКС). В нея д-р Петкова много скруполюзно е разгледала завръщането на Москва на международната сцена, посредством засилването на присъствието ѝ във влиятелни международни организации. В заглавието е отбелязано Г-8 и БРИКС, но в самия текст има параграфи и за руското участие в субекти на международните отношения като ШОС, Г-20 и ЕАС. Широтата на изследователския хоризонт повишава оценката и качествата на дисертацията. Емпириката, с която борави дисертантката, е впечатляваща. Този факт

категорично доказва невероятно дълбочинния характер на анализа и обхващането на разнопосочни по своята същност проблемни дискурси.

Д-р Петкова много добре се опитва да вникне в ролята на Русия в двете големи организации (Г-8 и БРИКС), търсейки фокус на нейната позиция, било тя като финансово-търговски партньор или като политически и военнoстратегически съюзник. Изведен е стремежът на руската дипломация за гъвкава политика, отново възприемайки баланса на двойствеността (силно развит Запад срещу развиващ се и догонващ Изток). Детайлизираните схеми за политико-икономическия генезис на отделните страни-членки, представени в текста, дават нагледна и убедителна картина за постигането на хармония, респективно на взаимно допълване или дисхармония, респективно на силен дисбаланс между целите и възможностите на отделните страни-членки в Г – 8 и БРИКС. Дисертантката е направила чудесна дисекция на геоекономическите, геополитическите и геостратегическите компоненти на двете международни организации. Изнесените данни и направените от д-р Петкова прогнози ясно насочват предпочитанията на Русия към БРИКС за сметка на Г-8, дори докато Русия е все още неин член. По този начин докторантката дава имплицитен отговор на дилемата, стояща пред съвременна Русия - Запад или Изток.

Според мен анализът за ШОС и ЕАС представляват не по-малък интерес, паралелно с този за Г-8 и БРИКС. Д-р Петкова възприема ШОС като руския проект за икономико-политически триъгълник между Русия - Индия – Китай, от средата на 90-те години на ХХ в. Тя го определя като част от „мултивекторната дипломация“ на Москва след 1995 г. Дисертантката е на мнение, че въпросната международна организация е доказателство за реализация на значителна промяна във външната политика на федерацията към по-голяма диверсификация на външните ѝ отношения. Все пак нека да не се преекспонира сходството между БРИКС и ШОС, най – малкото поради факта, че азиатският компонент на БРИКС не съвпада напълно с този на ШОС. Индия е наблюдател, а не пълноправен член на шанхайската организация. Още повече, че в ШОС сякаш надделяват военнoстратегическите и политически аспекти, без да се игнорират икономическите. Неслучайно кандидатки за присъединяване са Иран и Турция. Много често предишният ирански президент Махмуд Ахмединаджад правеше изявленията си от Москва, пристигайки на посещение там по линия на ШОС, когато се влошаваха отношенията на ислямската република със САЩ. Сега виждаме сходна ситуация с Турция, която след 15 юли 2016 г. силно влоши отношенията си с

Европейския съюз. Редица експерти наричат ШОС „втория Варшавски договор”, в противовес на НАТО.

В шести подпараграф на втора глава „Русия и ЕАС” се анализира идеята за създаването на общност или съюз, който да бъде интеграционно обединение извън границите на ОНД. Според дисертантката субектът трябва да е подобен на ЕС, за да интегрира държавите от евроазиатската част на света, както и от Мала Азия. Идеята за общ икономически съюз намира своята реализация в ЕАС (ЕАИС). Д-р Петкова отстоява тезата, че Евразийският съюз по своята същност е геополитически проект за създаването на наднационална общност с геоикономически и геополитически интереси в Евразия, приемайки пространството на Европа и Азия като своеобразна форма на един общ ареал, в който Русия да бъде посредник и медиатор. Концептуалните постановки звучат интересно, дори примамливо, но в източен контекст. В българска обществено-политическа среда темата не би била интересна, ако отделни анализатори или дори политици и от двете страни, нерядко включваха и нашата страна като потенциален член на ЕАС.

Представеният ни за обсъждане дисертационен труд притежава достатъчно значими приноси моменти. Бих желал да открия следните по-релевантни такива:

1. Д-р Петкова прави много задълбочен и обективен анализ, както на вътрешната, така и на външната политика на Русия по време на един от нейните най-динамични периоди на развитие. Става въпрос за периода след разпада на Съветския съюз.

2. Анализът на структурата на две от най-авторитетните международни организации в света – Г-8 и БРИКС, както и ролята на Русия в тях създава своеобразна парадигма на руската външна политика. Извеждат се черти на външнополитическото поведение на Москва, които показват устойчивост и се налагат и в други геополитически и геостратегически ситуации.

3. Богатата емпирика и системният методологически подход дават експлицитен отговор на стратегическия въпрос дали съвременна Русия може да достигне до ранга на Велика сила, хвърляйки светлина върху различните вероятности дали светът понастоящем е еднополюсен, двуполусен или многополюсен. Очевидно предпочитанията на дисертантката са на страната на последната опция.

Представеният автореферат и публикации отговарят на законовите изисквания. Последните на брой са повече от необходимото. Сериозното доработване (отчитам, че

са взети някои мои препоръки), както на дисертационния труд, така и на автореферата, са дали силно положителен резултат.

Наред с безспорните качества на предложения текст могат да се направят и следните препоръки, най-вече с идеята да се имат предвид при бъдещи анализи и изследователска работа. На първо място, по отношение на настоящия текст те са доминиращо от технически характер. Понякога дългата мисъл „затормозява” желанието на читателя да достигне бързо до заложения смисъл.

Препоръчвам на дисертантката да задълбочи нейните теоретични познания по международни отношения. Имам предвид най-вече дисциплините „теория на международните отношения” и „теория на външната политика”. Това ще ѝ помогне да постигне по-коректно използване на теоретичните понятия, свързани с този научен дял. Убеден съм, че това ще бъде необходимо на д-р Петкова при написването на бъдещия хабилитационен труд, който вероятно също ще бъде в областта на международните отношения.

Независимо направените препоръки отстоявам мнението, че докторантката е написала един труд, достоен за присъждането на научната и образователна степен „доктор” по политология. Тя е спазила всички законови изисквания и е доказала своята научна експертиза, езиков потенциал и аналитична рутина. Натрупаните, от вече защитената успешно предходна дисертация, умения личат в настоящата работа на д-р Петкова. В тази светлина препоръчвам на колегите от научното жури да присъдим единодушно желаната научна и образователна степен на колежката Татяна Василева Петкова, а именно „доктор” по политология, в научна област: социални, стопански и правни науки, по професионално направление: 3.3. политически науки.

10.12.2016

С уважение:

(проф. д.ик.н. Владимир Чуков)